

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کلیه امتیازهای این پایان‌نامه به دانشگاه بوعلی سینا تعلق دارد. در صورت استفاده از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها، باید نام دانشگاه بوعلی سینا یا استاد راهنمای پایان‌نامه و نام دانشجو با ذکر مأخذ و ضمن کسب مجوز کتبی از دفتر تحصیلات تکمیلی دانشگاه ثبت شود. در غیر این صورت مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت. درج آدرس‌های ذیل در کلیه مقالات خارجی و داخلی مستخرج از تمام یا بخشی از مطالب این پایان‌نامه در مجلات، کنفرانس‌ها و یا سخنرانی‌ها الزامی می‌باشد.

....., Bu-Ali Sina University, Hamedan, Iran.

مقالات خارجی

..... گروه ..... دانشکده ..... دانشگاه بوعلی سینا، همدان.

مقالات داخلی

دانشگاه گیلان

دانشکده اقتصاد و علوم اجتماعی
گروه آموزشی روان‌شناسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی‌ارشد در رشته روان‌شناسی تربیتی

عنوان

عوامل شخصیتی و هیجانی مرتبط با روشنی بیان دبیران زن رشته علوم
انسانی دوره تحصیلی متوسطه شهر همدان

استاد راهنما:

دکتر رسول کرد نوقابی

استاد مشاور:

دکتر مهران فرهادی

نگارش

زهرا اکبری

پاسکزاری

حمد و سپاس خداوند یکتا را، که عشق به آموختن را در وجود انسان به ودیعه نهاد و با لطف و اراده خویش، مراد رسیدن به آرزوی دیرینه ام، که همانا کسب علم و معرفت و فیض بردن از کتب اساتید گرانقدر بوده است تاکنون یاری نموده است. بر خود لازم می دانم ابتدا از زحمات پدر و مادر مهربانم که همواره در طی سال های تحصیل همراه، پشتیبان و مشوق من بوده اند پاسکزاری بنامم و سپس از زحمات و الطاف بی دریغ و رابهنایی های دلسوزانه ی استاد عزیز و بزرگوارم **جناب آقای دکتر رسول کردنوفایی** که به عنوان استاد رابهنما، اینجانب را نه تنها در به انجام رساندن این پژوهش، بلکه در سایر مراحل زندگی ام هدایت نموده اند تشکر بنامم، و توفیق روز افزون ایشان را از پروردگار متعال خواستارم، از استاد فرهیخته **جناب آقای دکتر مهران فرهادی** که قبول زحمت نموده و مراد این پژوهش مشاوره نمودند و همواره از نظرات و رابهنایی های شایسته ایشان در مراحل پژوهش بهره بردم، کمال تشکر و قدردانی بنامم. همچنین از دقت نظر استاد گرانقدر و بزرگوارم **جناب آقای دکتر خسرو رشید** که نه تنها از اعمال نظرایشان نسبت به نتایج پژوهش بهره بردم بلکه معنای زندگی را نیز از ایشان آموختم ام پاسکزاری بنامم، و سعادت و سلامت این بزرگوار را از بارگاه الهی خواهم. و نیز از **جناب آقای دکتر عسکری** به خاطر داوری دقیقشان بی نهایت سپاسگزارم. امید است در مراحل بعدی زندگی نیز از الطاف این بزرگواران بهره مند شوم.

دانشگاه بوعلی سینا
مشخصات رساله/پایان نامه تحصیلی

عنوان:

عوامل شخصیتی و هیجانی مرتبط با روشنی بیان دبیران زن رشته علوم انسانی دوره تحصیلی متوسطه شهر همدان

نام نویسنده: زهرا اکبری

نام استاد/اساتید راهنما: دکتر رسول کرد نوقایی

نام استاد/اساتید مشاور: دکتر مهران فرهادی

دانشکده: اقتصاد و علوم اجتماعی

گروه آموزشی: روانشناسی

رشته تحصیلی: روانشناسی تربیتی

گرایش تحصیلی: روانشناسی تربیتی

مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد

تاریخ تصویب پروپوزال: ۱۳۸۹/۹/۲۸

تاریخ دفاع: ۱۳۹۰/۱۱/۲۵

تعداد صفحات: ۱۲۸

چکیده:

هدف پژوهش حاضر، تبیین و پیش‌بینی روشنی بیان معلم بر اساس اضطراب، پنج عامل بزرگ شخصیت (برون‌گرایی، گشودگی، روان‌رنجور خویی، مقبولیت، وظیفه‌شناسی)، سن و وضعیت شغلی بود. به همین منظور، ۱۰۰ نفر از دبیران زن دبیرستان‌های شهر همدان از رشته‌های مختلف علوم انسانی به روش خوشه‌ای چندمرحله‌ای انتخاب و پرسشنامه‌های شخصیت گلدبرگ (۱۹۹۶) و اضطراب اشیپلبرگر (۱۹۷۲) بر روی آن‌ها اجرا شد. برای تعیین میزان روشنی بیان معلمان از نظر دانش‌آموزان آن‌ها (اجرای پرسشنامه روشنی بیان لادکاوسکی در بین دانش‌آموزان) استفاده شد. روشنی بیان هر معلم را ۲۰ دانش‌آموز و در مجموع ۱۲۰۰ دانش‌آموز روشنی بیان کل معلمان را ارزیابی نمودند. یافته‌های پژوهش بر اساس تحلیل رگرسیون نشان داد، متغیرهای پیش‌بین سهم معنی‌داری از واریانس روشنی بیان ($R^2 = 0/55$, $P < 0/05$) را تبیین می‌کنند و اضطراب ($P < 0/00$)، $\beta = -0/68$, $P < 0/01$)، روان‌رنجور خویی ($\beta = -0/65$, $P < 0/01$)، برون‌گرایی ($\beta = 0/55$, $P < 0/3$) و مقبولیت ($\beta = 0/42$, $P < 0/0$) می‌توانند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کنند. اما گشودگی ($\beta = 0/16$, $P < 0/117$)، وظیفه‌شناسی ($\beta = 0/08$, $P < 0/39$)، سن ($\beta = -0/09$, $P < 0/39$)، سابقه‌کاری ($\beta = -0/12$, $P < 0/22$) و سطح تحصیلات ($\beta = -0/02$, $P < 0/82$) نمی‌توانند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کنند. بنابراین با توجه به یافته‌های پژوهش، فن آموزشی روشنی بیان با عوامل هیجانی (اضطراب) و شخصیتی معلم مرتبط است، اما با سن، سابقه‌کاری و سطح تحصیلات معلم مرتبط نیست.

واژه‌های کلیدی: اضطراب، پنج عامل بزرگ شخصیت (برون‌گرایی، روان‌رنجور خویی، گشودگی، مقبولیت، وظیفه‌شناسی)، روشنی بیان معلم، سن، وضعیت شغلی (سابقه‌کاری، سطح تحصیلات).

فصل اول: کلیات پژوهش

۱-۱-۱	مقدمه	۱
۲-۱	بیان مسأله	۸
۳-۱	هدف‌ها و فرضیه‌ها	۱۰
۱-۳-۱	هدف اصلی	۱۰
۱-۳-۱	هدف‌های فرعی	۱۰
۳-۳-۱	فرضیه‌ها	۱۰
۴-۱	متغیرهای پژوهش	۱۱
۱-۴-۱	تعاریف مفهومی متغیرها	۱۱
۲-۴-۱	تعاریف عملیاتی متغیرها	۱۳

فصل دوم: مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱-۲	مقدمه	۱۴
۲-۲	مبانی نظری	۱۶
۱-۲-۲	روش آموزش سخنرانی	۱۶
۲-۲-۲	ضرورت سخنرانی	۱۷
۳-۲-۲	ارائه درس	۱۸
۴-۲-۲	روشنی بیان معلم	۱۹
۱-۵-۲-۲	رفتارهای مرتبط با روشنی بیان معلم	۲۲
۱-۱-۵-۲-۲	رفتارهای مثبت روشنی بیان معلم	۲۲
۲-۱-۵-۲-۲	رفتارهای منفی روشنی بیان	۲۴
۶-۲-۲	شخصیت	۲۶
۱-۶-۲-۲	تعریف شخصیت	۲۷
۲-۶-۲-۲	رویکرد صفات (تحلیل عاملی)	۲۹
۳-۶-۲-۲	رویکرد صفات (مدل پنج عاملی بزرگ شخصیتی)	۳۳
۱-۳-۶-۲-۲	برونگرایی	۳۴
۲-۳-۶-۲-۲	روان رنجورخویی	۳۵
۳-۳-۶-۲-۲	گشودگی	۳۵
۴-۳-۶-۲-۲	مقبولیت	۳۶
۵-۳-۶-۲-۲	وظیفه‌شناسی	۳۷
۷-۲-۲	اضطراب	۳۸
۱-۷-۲-۲	تعریف اضطراب	۳۹
۲-۷-۲-۲	طبقه‌بندی اضطراب	۴۰

- ۲-۲-۷-۳- اهمیت اضطراب..... ۴۳
- ۲-۲-۷-۴- علائم و سطوح اضطراب..... ۴۴

فصل سوم: روش پژوهش

- ۳-۱- روش پژوهش..... ۸۲
- ۳-۲- جامعه پژوهش..... ۸۲
- ۳-۳- حجم نمونه پژوهش..... ۸۲
- ۳-۴- روش نمونه‌گیری..... ۸۳
- ۳-۵- ابزار پژوهش..... ۸۳
- ۳-۶- روش اجرا پژوهش..... ۸۵
- ۳-۷- تجزیه و تحلیل داده‌ها..... ۸۶

فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌های پژوهش

- ۴-۱- مقدمه..... ۸۸
- ۴-۲- بررسی پیش فرض‌ها..... ۸۸
- ۴-۳- مشخصات نمونه و شاخص‌های توصیفی..... ۹۱
- ۴-۴- بررسی فرضیه‌های پژوهش..... ۹۲
- ۴-۴-۱- فرضیه اول..... ۹۲
- ۴-۴-۷- فرضیه دوم..... ۹۵
- ۴-۴-۲- فرضیه سوم..... ۹۶
- ۴-۴-۳- فرضیه چهارم..... ۹۷
- ۴-۴-۴- فرضیه پنجم..... ۹۸
- ۴-۴-۵- فرضیه ششم..... ۹۹
- ۴-۴-۶- فرضیه هفتم..... ۱۰۰
- ۴-۴-۱۰- فرضیه هشتم..... ۱۰۱
- ۴-۴-۸- فرضیه نهم..... ۱۰۲
- ۴-۴-۹- فرضیه دهم..... ۱۰۳

فصل پنجم: بحث و نتیجه‌گیری

- ۵-۱- مقدمه..... ۱۰۴
- ۵-۲- اضطراب، پنج عامل بزرگ شخصیت، سن و وضعیت شغلی می‌توانند به طور معنی‌داری روشنی بیان معلم را تبیین کنند..... ۱۰۵
- ۵-۳- اضطراب می‌تواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۰۵
- ۵-۴- روان‌رنجورخویی می‌تواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۰۶
- ۵-۵- برون‌گرایی می‌تواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۰۷
- ۵-۶- گشودگی می‌تواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۰۸

- ۷-۵- مقبولیت میتواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۰۹
- ۸-۵- وظیفه‌شناسی میتواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۰۹
- ۹-۵- سن میتواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۱۰
- ۱۰-۵- سابقه‌کاری میتواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۱۱
- ۱۱-۵- سطح تحصیلات میتواند روشنی بیان معلم را پیش‌بینی کند..... ۱۱۱
- ۱۲-۵- پیشنهادها..... ۱۱۲
- ۱۳-۵- محدودیت‌ها..... ۱۱۲

فهرست جداول

عنوان	صفحه
جدول ۱-۲: تعاریف مختلف شخصیت در طول زمان.....	۲۸
جدول ۱-۴: آماره‌های کجی و کشیدگی برای بررسی نرمال بودن متغیرهای پژوهش.....	۸۹
جدول ۲-۴: ماتریس همبستگی بین متغیرها.....	۹۰
جدول ۳-۴: آماره‌های توصیفی متغیرهای پژوهش.....	۹۱
جدول ۴-۴: فراوانی و درصد فراوانی نمونه پژوهش باتوجه به سطح تحصیلات.....	۹۲
جدول ۵-۴: خلاصه نتایج مقدار واریانس متغیرهای پژوهش.....	۹۳
جدول ۶-۴: معناداری مقدار واریانس متغیرهای پژوهش.....	۹۳
جدول ۷-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون به روش همزمان متغیرهای پیش‌بینی کننده روشنی بیان معلم.....	۹۴
جدول ۸-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون بین متغیر اضطراب و روشنی بیان معلم.....	۹۵
جدول ۹-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون متغیر نوروزگرایی و روشنی بیان معلم.....	۹۶
جدول ۱۰-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون بین متغیر برونگرایی و روشنی بیان معلم.....	۹۷
جدول ۱۱-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون بین متغیر گشودگی و روشنی بیان معلم.....	۹۸
جدول ۱۲-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون بین متغیر مقبولیت و روشنی بیان معلم.....	۹۹
جدول ۱۳-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون بین متغیر وظیفه شناسی و روشنی بیان معلم.....	۱۰۰
جدول ۱۴-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون بین متغیر سن و روشنی بیان معلم.....	۱۰۱
جدول ۱۵-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون بین متغیر سابقه کاری و روشنی بیان معلم.....	۱۰۲
جدول ۱۶-۴: ضرایب حاصل از رگرسیون بین متغیر سطح تحصیلات و روشنی بیان معلم.....	۱۰۳

فصل اول

کلیات پژوهش

۱-۱ مقدمه

از آن جا که آدمی برای ادامه زندگی فردی و اجتماعی خود با کمبودهایی روبه‌رو بوده، یکی از اساسی‌ترین و حیاتی‌ترین نیازهای او آموزش^۱ و یادگیری^۲ است. این نیاز به آموزش و کسب دانش جدید موجب رشد و پرورش استعدادها، مهارت‌ها و باورهای فرد شده و او را قادر به ادامه زندگی می‌سازد (مازر^۳، ۲۰۱۰). در حالی که ممکن است آموزش از راه غیررسمی و به وسیله خانه، نهادهای مختلف اجتماعی، وسایل ارتباط جمعی، تجربیات متنوع فرد در اجتماع صورت‌گیرد، آموزش منظم و رسمی افراد عموماً به وسیله مدارس و دانشکده‌ها انجام می‌گیرد (بلوم^۴، ۱۹۸۲؛ ترجمه سیف، ۱۳۷۴). بر همین اساس، اصلی‌ترین رکن هر جامعه فرآیند آموزش و پرورش است. چراکه سرنوشت آینده، سعادت و شقاوت افراد جامعه بستگی به کیفیت ارائه این رکن مهم دارد. بنابر تعبیر ژان‌مونه^۵ متفکر فرانسوی، در مسابقه اقتصادی جهان، آینده از آن ملتی خواهد بود که کامل‌ترین مجموعه تعلیم و تربیت را داشته باشد. بنابراین اولویت اول اهداف هر نظام آموزشی یادگیری و پیشرفت تحصیلی هر چه

---

^۱ . instruction

^۲ . learning

^۳ . Mazer

^۴ . Bloom

^۵ . Jon Muone

بیشتر و تربیت هرچه بهتر دانش‌آموزان است. لازم به ذکر است، عوامل متعددی در این امر مهم دخیل‌اند که از جمله آن‌ها شخص "معلم" است .

در کلاس درس این معلمان هستند که دائم با دانش‌آموزان در ارتباط بوده و هدایت تمام فعالیت‌ها و رفتارهای آن‌ها را در اختیار دارند. سرنوشت هر دانش‌آموز علاوه بر تلاش خود، در دست معلم نیز قرار دارد. هر رفتاری از سوی معلم ایجادکننده یا سلب‌کننده انگیزه^۱ و رغبت^۲ در دانش‌آموزان است. معلمان برای کمک به یادگیری دانش‌آموزان و هدایت فعالیت‌های آنان روش‌های آموزشی^۳ مختلفی را بکار می‌برند، که این روش‌های آموزشی تاثیر مستقیم و غیرمستقیمی بر یادگیری دانش‌آموزان دارد. چرا که روش به کار گرفته شده و کیفیت ارائه آن به طور مستقیم سطح درک و یادگیری دانش‌آموزان از مطالب را تحت تاثیر قرار می‌دهد، و در نتیجه موجب انگیزه و تمایل برای یادگیری و انجام تکالیف بیشتر در دانش‌آموز می‌شود (کردنوقایی، ۱۳۸۶). روش‌های آموزشی متنوعی وجود دارد که معلمان می‌توانند متناسب با تعداد و سطح درک و توانایی دانش‌آموزان، میزان استعداد و علاقه آن‌ها، تجربه‌های گذشته خود، نوع مطلب درسی، زمان و مکان از آن‌ها استفاده کنند (هریک^۴، ۲۰۱۱). اما تحقیقات نشان داده است (رابرتسون^۵ و لند^۶، ۱۹۹۱؛ آرمبروستر^۷، ۲۰۰۰؛ ریان^۸، ۲۰۰۱؛ تیتسورث^۹، نوواک^{۱۰}، هانت^{۱۱} و می‌یر^{۱۲}، ۲۰۰۴؛ ورائگ‌وانگ^{۱۳}، ۲۰۰۷) از میان انواع مختلف راهبردهای آموزشی، آموزش مستقیم^{۱۴}، که یک راهبرد معلم‌محور^{۱۵} است در سراسر دنیا

1 . motive

2 . interest

3 . instructional method

4 . Herrick

5 . Robertson

6 . Land

7 . Armbruster

8 . Ryan

9 . Titsworth

10 . Novak

11 . Hunt

12 . Meyer

13 . Werang Wang

14 . direct instruction

15 . teacher centered instruction

بیشترین مورد استفاده را دارد و شناخته شده‌ترین روش آموزشی در این راهبرد سخنرانی^۱ است. طبق گزارش مرکز ملی آمار آموزش و پرورش آمریکا تقریباً ۸۳٪ دانشگاه‌ها از روش سخنرانی استفاده می‌کنند (تیتسورث و همکاران، ۲۰۰۴).

فنون آموزشی مختلفی می‌توانند روش آموزش سخنرانی را موثر سازند که از جمله آن‌ها عبارتند از: (۱) بیان هدف‌های آموزشی و آماده کردن یادگیرندگان (۲) استفاده از پیش‌سازمان دهنده^۲ (۳) ارائه درس (۴) توضیح دادن^۳ (۵) شور و شوق و تحرک (۶) گرمی و شوخ‌طبعی (سیف، ۱۳۸۶). علاوه بر این، معلم برای اثربخش ساختن سخنرانی خود زمانی که به توضیح درس می‌پردازد باید بیان روشنی^۴ داشته باشد. چراکه مطالعات مختلف (روزنشین^۵ و فورست^۶ ۱۹۷۱؛ سی‌ویکلی^۷، ۱۹۹۲؛ تیتسورث، ۲۰۰۱؛ چسیبرو^۸، ۲۰۰۳؛ مازر، ۲۰۱۰) آشکار ساخته است، از میان آن دسته از رفتارهای ارتباطی معلم-دانش‌آموز که بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان اثرگذار است، روشنی بیان معلم از اهمیت بالایی برخوردار است. در روش سخنرانی، به دلیل فعال بودن معلم از نظر کلامی، روشنی بیان موجب انتقال بهتر مطالب شده در نتیجه یادگیری بهتر صورت می‌گیرد. بنابراین معلمان فاقد روشنی بیان، قادر نخواهند بود آموزش به روش سخنرانی را به نحو مطلوب به انجام رسانند.

در تعریف روشنی بیان آیزنبرگ^۹ (۱۹۸۴) بیان کرده است، روشنی بیان پیوستاری منعکس‌کننده از، میزانی است که، یک منبع (سخنران) تفسیرهای ممکن یک پیام را محدود کرده و موفق شده است بین منظور خود و تفسیر دریافت‌کننده مطابقت ایجاد کند. به عبارتی دیگر منظور از روشنی بیان استفاده از زبانی ساده، مستقیم و سازمان‌یافته برای بیان مفاهیم است (سیف، ۱۳۸۶). هلسینگ^{۱۰}

1. lecturing
2. advancer organizer
3. explain
4. teacher clarity
5. Rosenshine
6. Frust
7. Civikly
8. Chesebro
9. Eisenberg
10. Helsing

(۲۰۰۷) روشن بودن یا نبودن کلام معلم را یک ویژگی ذاتی و مهم معلم معرفی کرده است، که باید به عنوان یک توانایی و قابلیت با ارزش برای یک آموزش موثر به آن توجه شود. چراکه تحقیقات (پول^۱ و هارویل^۲، ۱۹۹۰؛ هارپ^۳ و مایر^۴، ۱۹۹۷؛ چسپیرو، ۲۰۰۳؛ مازر، ۲۰۱۰) نشان داده‌اند روشنی بیان معلم نه تنها بر یادگیری شناختی^۵ دانش‌آموزان تاثیر مستقیم و معنی‌داری دارد بلکه بر یادگیری عاطفی^۶ و انگیزه دانش‌آموزان نیز اثرگذار است. روشنی بیان معلم می‌تواند موجب ایجاد رغبت در دانش‌آموز برای توجه به درس و ارزشمند دانستن مطالب شود. علاوه بر این روشنی بیان بر ارزیابی دانش‌آموزان از خود معلم نیز اثرگذار است. ورائگوانگ (۲۰۰۷) مشاهده نموده است دانش‌آموزان معلمانی را که بیان روشن‌تری داشته باشند باسوادتر ارزیابی می‌کنند.

با توجه به اهمیت و تعریف روشنی بیان معلم رعایت این فن آموزشی^۷ در تدریس، نیاز به مهارت و توانایی، دانش و حوصله خاصی دارد. لازم است عوامل مرتبط با این فن مهم آموزشی شناسایی شده تا معلمان با توجه به ظرفیت و توانایی خود آن‌ها را رعایت نمایند.

اما از طرفی معلمان نیز همچون دیگر افراد، از سلامت روان^۸، شخصیت^۹، مدارج علمی^{۱۰}، تجربه کاری^{۱۱}، گذشته، هوش^{۱۲}، استعداد و باورهای خاص خود برخوردارند، که این عوامل می‌توانند بر چگونگی ایفای نقش آن‌ها در زمینه شغلی اثرگذار باشند. می‌توانند معلمان را در فرآیند آموزش کمک کرده یا مشکلاتی برای آن‌ها فراهم آورند. به طور مثال استرس^{۱۳} و فشار روانی یکی از دلایل اصلی عملکرد ضعیف افراد در محیط کار است که منجر به کاهش عملکرد بهینه فرد در محیط کار می‌شود

1 . Powell

2 . Harvill

3 . Harp

4 . Mayer

5 . cognitive learning

6 . affective learning

7 . instructional skill

8 . mental health

9 . personality

10 . degree

11 . teaching experience

12 . intelligence

13 . stress

مطابق با مشاهده افی جی^۱ (۲۰۱۰) معلمان نیز از این قاعده مستثنی نیستند و استرس می‌تواند بر عملکرد آن‌ها اثرگذار باشد. در حالی که، حرفه معلمی برای موفق ساختن فرد معلم نیازمند مجموعه‌ای از توانایی‌ها، قابلیت‌ها و آگاهی‌های درهم تنیده و جدایی‌ناپذیر است (شیرزاد، ۱۳۸۶). چراکه نظریه‌پردازان شخصیت بیان نموده‌اند، یکی از فواید مطالعه شخصیت، ارتقاء دید وسیع به افراد مختلف برای انتخاب شغل و تحصیل مناسب و کمک به کارفرمایان هر حرفه برای انتخاب افراد مناسب در جایگاه‌های ویژه شغلی است (پروین^۲ و جان^۳، ۲۰۰۰؛ ترجمه جوادی و کدیور، ۱۳۸۱).

همسان با این اظهار، مشاهدات مختلف نیز آشکار ساخته است ویژگی‌های شخصیتی معلمان یکی از مهم‌ترین عوامل موفقیت آن‌ها و انتخاب راهبردهای آموزشی^۴ است. هر معلمی بسته به شخصیت خود راهبردی را انتخاب می‌کند که فکر می‌کند در آن موفق‌تر است (هریک، ۲۰۱۱؛ ریچاردسون^۵ و آرکر^۶، ۲۰۱۰).

تعاریف متفاوتی از شخصیت ارائه شده است مانند، شخصیت ترکیب ویژگی‌های روان‌شناختی متفاوت یک فرد است. ویژگی‌های منحصر به فردی است که به صورت سازگاری فرد با مردم، موضوعات، خود و محیط کلی زندگی جلوه‌گر می‌شود. ویژگی‌های دائم و روان‌شناختی افراد است، که با رفتار و افکار آن‌ها جلوه‌گر می‌شود (می‌لیانگ^۷، ۲۰۰۹)، اما در این میان آیزنک^۸ (۱۹۷۰)، به نقل از گنجی، ۱۳۸۹). تعریف کاملی از شخصیت ارائه کرده است که، همه‌ی عناصری را که موجودیت یک فرد را تشکیل می‌دهد دربر می‌گیرد. به نظر آیزنک شخصیت عبارت است از کلیت یکپارچه منش^۹،

1 . Effie J

2 . Pervin

3 . John

4 . instructional strategy

5 . Richardson

6 . Arker

7 . My Liang

8 . Eisenk

9 . character

مزاج^۱، هوش و جسم^۲. این تعریف چهار جنبه اساسی شخصیت را بیان کرده است که با چهار روش شناختی، غیرشناختی، عاطفی و بدنی قابل بررسی است.

در میان نظریه‌های مختلف شخصیت نیز، مدل پنج عامل بزرگ شخصیت^۳ در سال‌های اخیر به عنوان روی‌آوردی پرطرفدار و قدرتمند برای مطالعه ویژگی‌های شخصیتی مورد توجه بسیاری از روان‌شناسان قرار گرفته است. این مدل براین باور است که انسان موجودی منطقی است که می‌تواند شخصیت و رفتار خویش را توجیه کند (مک‌کری^۴ و کاستا^۵، ۱۹۹۶). بر اساس این نظریه می‌توان شخصیت را به وسیله پنج عامل که اغلب با عناوین برون‌گرایی^۶، روان‌رنجور خویی^۷، گشودگی^۸، مقبولیت^۹ و وظیفه‌شناسی^{۱۰} معرفی می‌شوند، توضیح داد.

نظریه‌پردازان ویژگی‌های فرد برون‌گرا را، گرم‌بودن، گروه‌گرا بودن، قاطع‌بودن، فعال‌بودن، هیجانی‌بودن و مثبت‌اندیش‌بودن یافته‌اند (کاستا و مک‌کری، ۱۹۹۲). در حالی که ویژگی فرد روان‌رنجور را مضطرب‌بودن، افسرده‌بودن، تنیده‌بودن، داشتن افکار غیرمنطقی، کم‌رویی، دمدمی‌بودن و عزت‌نفس پایین مشاهده نموده‌اند (فیست^{۱۱} و فیست، ۲۰۰۲؛ ترجمه سیدمحمدی، ۱۳۸۶). افراد با گشودگی بالا دارای قوه تخیل زیاد، مبتکر، ریسک‌پذیر و متفکر بوده و این افراد هم درباره دنیای درونی و هم درباره دنیای بیرونی کنجکاو می‌باشند. به‌همین دلیل از لحاظ تجربی، از زندگی بسیار غنی‌ای برخوردارند (پارک^{۱۲} و آنتونی^{۱۳}، ۲۰۰۷). افراد مقبول سازگار، خوش‌قلب، دلسوز، ساده‌دل و مودب هستند (شولتز^{۱۴} و شولتز؛ ترجمه سیدمحمدی، ۱۳۸۶) و در نهایت افراد وظیفه‌شناس تمایل به

1 . temperament

2 . body

3 . Bige Five Model

4 . McCrea

5 . Costa

6 . extraversion

7 . neuroticism

8 . openness

9 . agreeableness

10 . conscientious

11 . Fist

12 . Park

13 . Antonioni

14 . Schultz

دقیق و کامل بودن دارند. این افراد خوش‌قول و مطمئن، پرنیرو، سخت‌کوش، باکفایت و شایسته می‌باشند. در کارهای‌شان با نظم و ترتیب و هدفمند عمل کرده و دائم در این تلاش‌اند که در کارشان موفق باشند (لیبرت^۱ و لیبرت، ۱۹۹۸).

پژوهش‌ها نشان داده است در کنار ویژگی‌های شخصیتی و عوامل فردی، عوامل هیجانی و روان‌شناختی از جمله سطح اضطراب^۲ معلم، نیز بر چگونگی فرآیند آموزش و ارتباط او با دانش‌آموزان اثرگذار است (چاین‌چو^۳، ۲۰۰۳؛ مک‌کلب‌کاهن^۴، ۲۰۰۹؛ ماچیدا^۵، ۲۰۱۱). زیرا اضطراب با حالات مختلف روانی و جسمانی همراه بوده که اغلب، علایم دستگاه خودکار را نیز به همراه داشته، همچنین با کاهش آرامش فرد و ناتوانی او در یک‌جا نشستن یا ایستادن برای مدت طولانی خود را نشان می‌دهد (سادوک^۶ و سادوک، ۲۰۰۷؛ ترجمه رضاعی، ۱۳۸۹). اضطراب گاهی اوقات یک محرک است، و گاهی یک واکنش و یا حالتی که ارتباط بسیاری با خصوصیات، ویژگی‌های شخصیتی و تجارب فردی دارد. اضطراب می‌تواند به شرایطی که فرد را احاطه کرده است نیز ربط پیدا کند. همین ویژگی منجر به تمایز اضطراب خصیصه‌ای^۷ و اضطراب موقعیتی^۸ شده است. اشپیلبرگر^۹ (۱۹۶۶؛ به نقل از رشید، ۱۳۷۵) معتقد است اضطراب موقعیتی واکنشی هیجانی، موقعیتی و زودگذر بوده که موجب ارزیابی تهدیدآمیز موقعیت‌های خاص توسط فرد می‌شود. اضطراب موقعیتی از نظر شدت و نوسان در موقعیت‌های مختلف متفاوت می‌باشد. برای مثال اضطراب قبل از سخنرانی نوعی اضطراب موقعیتی است. در مقابل، اضطراب خصیصه‌ای نوعی ویژگی شخصیتی می‌باشد که به خصوصیات باثبات^{۱۰} و دیرپای فرد اشاره دارد. به عبارت دیگر اضطراب صفتی، یک صفت پایدار در فرد برای تنش‌آمیز تجربه کردن تمامی موقعیت‌ها و اتفاقات است و این فرد همیشه در تنش و پریشانی بسر می‌برد، اما فرد

1. Liber

2. anxiety

3. ChainChou

4. McCalebKahan

5. Machida

6. Sadock

7. adjectival anxiety

8. occasional anxiety

9. Spielberger

10. constant

مبتلا به اضطراب موقعیتی تنها بعضی موقعیت‌ها را با ترس فوری، پریشانی و تنش تجربه می‌کند (اونر^۱ و لی کامپت^۲، ۱۹۸۵؛ به نقل اکر^۳ و باهر^۴، ۲۰۱۰)

باتوجه به آنچه که ذکر شد، پژوهش حاضر برآن بوده است رابطه روشنی بیان معلم را با اضطراب، شخصیت (برون‌گرایی، گشودگی، روان‌رنجور خویی، مقبولیت، وظیفه‌شناسی)، سن^۵ و وضعیت‌شغلی^۶ معلم (سابقه‌کاری و سطح تحصیلات) مورد مطالعه قرار دهد.

۱-۲ بیان مسأله

روش سخنرانی یکی از روش‌های بسیار معمول مورد استفاده معلمان در سراسر جهان است (سیف، ۱۳۸۶). در این روش فعالیت معلم، بیشتر از سایر روش‌هاست. از آن‌جا که در این روش مطالب درسی عمدتاً به صورت کلامی^۷ به دانش‌آموزان منتقل می‌شود ارائه مطالب یکی از مهم‌ترین بخش‌های این روش آموزشی می‌باشد. بنابراین هرچه معلم کلمات و جملات روشن‌تری را به کار ببرد، در سخنرانی خود موفق‌تر است. اما لازم است شخصیت معلم نیز با این حرفه‌ی حساس و مهم سازگار باشد، تا از انگیزه لازم برای تدریس اثربخش برخوردار باشد. در غیر این صورت، قادر نخواهد بود دانش و مهارت‌های حرفه‌ای لازم از جمله روشنی بیان خود را ارتقا بخشد. حال، معلمانی که از روشنی بیان بالا برخوردار نباشند، قادر نخواهند بود روش سخنرانی را به نحو مطلوب اجرا کنند و همین امر منجر به ناکامی آن‌ها در رسیدن به اهداف آموزشی تعیین شده می‌شود. در این صورت یا باید در پی راه‌های افزایش و تقویت این مهارت در خود باشند و یا از روش‌های آموزشی دیگری که، نیاز کمتری به استفاده از کلام دارند استفاده نمایند (کردنوقابی و سیف، ۱۳۸۴).

1 . Oner
2 . Ly Compt
3 . Okur
4 . Bahar
5 . age
6 . job status
7 . verbal

پژوهش‌های مختلف آشکار ساخته است، بعضی از تیپ‌های معلمان در جوامع مختلف و محیط‌های گوناگون، در برخورد با دانش‌آموزان و اداره کلاس نسبت به تیپ‌های دیگر موفق‌ترند و در بین دانش‌آموزان از محبوبیت بیشتری برخوردارند (پیانتا^۱، ۱۹۹۹؛ جینینگ^۲، و گرینبرگ^۳، ۲۰۰۹؛ توماسون^۴، ۲۰۱۱). علاوه بر این ریپسکی^۵، لوکاسل^۶ و دیگر^۷ (۲۰۱۱) مشاهده نموده‌اند عوامل شخصیتی می‌تواند در موفقیت شغلی افراد و رضایت شغلی^۸ آن‌ها تاثیرگذار باشد. وجود بعضی صفات شخصیتی موجب سازگاری بیشتر فرد با شغلی که در آن مشغول است شده، در نتیجه مهارت حرفه‌ای فرد را ارتقاء می‌بخشد.

اضطراب نیز، که یک حالت هیجانی در هر فرد است در حد اعتدال، به عنوان پاسخی سازش‌یافته تلقی می‌شود اما در غیر این صورت، اگر از سطح بهینه خود فراتر رود در عملکرد فرد تداخل ایجاد می‌کند. زیرا با دامنه وسیعی از نشانه‌های جسمی و شناختی همراه بوده و در هر موقعیت تعدادی از آن مشاهده می‌شود. از جمله، تنش عضلانی، حرکت‌های غیرارادی، اختلالات فیزیولوژیکی، اختلال توجه، کاهش تمرکز و اختلال در حافظه (دادستان، ۱۳۸۶). معلمان نیز از این قاعده مستثنی نیستند و اضطراب بر تمرکز، کلام و رفتار آن‌ها اثرگذار است.

تاکنون مطالعات زیادی به اهمیت روشنی بیان معلم در ابعاد مختلف مانند؛ یادگیری شناختی، یادگیری عاطفی، اضطراب دانش‌آموز، رغبت و تمایل دانش‌آموز به مدرسه و معلم و درس، ارزیابی معلم، پرداخته‌اند (لند و دنهام^۹، ۱۹۷۹؛ پول و هاویل، ۱۹۹۰؛ ماری، ۱۹۹۱؛ هارپ و مایر، ۱۹۹۷؛ تیتسورث، ۲۰۰۱؛ چسیبرو، ۲۰۰۳؛ وانگ، ۲۰۰۷؛ مازر، ۲۰۱۰؛ هوسک^{۱۰}، ۲۰۱۱). مطالعاتی نیز

^۱ . Pianta

^۲ . Jenning

^۳ . Greenberg

^۴ . Thomason

^۵ . Ripski

^۶ . Lo Casale

^۷ . Decker

^۸ . job satisfaction

^۹ . Denham

^{۱۰} . Hosek